

УДК 378:005.6

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ КОМПЕТЕНТНІСНОГО
ПІДХОДУ**

Кізіцька Т. І., Юхно Л. В.

Балаклійська філія Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

У статті розкрито зміст та значення понять «професійна компетентність», «компетентнісний підхід». Висвітлено особливості формування професійної компетентності майбутніх вчителів початкової освіти у закладі вищої освіти у контексті компетентнісного підходу під час аудиторних занять, практичного навчання, проведення заходів методичного спрямування, при виконанні самостійної роботи, науково-дослідної діяльності студентів. Схарактеризовано інноваційні методи та форми роботи, що забезпечують якісну підготовку майбутніх фахівців відповідно до сучасних вимог.

Ключові слова: професійна компетентність, компетентнісний підхід.

**ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ПОДГОТОВКА БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ
НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В КОНТЕКСТЕ
КОМПЕТЕНТНОСНОГО ПОДХОДА**

Кизицкая Т. И., Юхно Л. В.

Балаклеийский филиал Коммунального учреждения «Харьковская гуманитарно-педагогическая академия» Харьковского областного совета

В статье раскрыта сущность понятий «профессиональная компетентность», «компетентностный подход». Освещены особенности формирования профессиональной компетентности будущих учителей начального образования в контексте компетентностного подхода во время аудиторных занятий, практического обучения, проведения мероприятий методического направления, во время выполнения самостоятельной работы, научно-исследовательской дея-

тельности студентов. Охарактеризованы инновационные методы, формы работы, обеспечивающие качественную подготовку будущих специалистов в соответствии с современными требованиями.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, компетентностный подход.

PROFESSIONAL TRAINING OF A FUTURE TEACHER OF PRIMARY EDUCATION IN THE CONTEXT OF THE COMPETENT APPROACH

Kizitska T.I., Yukhno L.V.

Balakliya branch of the Municipal establishment «Kharkiv humanitarian-pedagogical academy» of Kharkiv Regional Council

The content and the meaning of the concepts «professional competence», «competent approach» are disclosed in the article. The peculiarities of the formation of professional competence of future teachers of primary education in the institutions of higher education in the context of the competent approach during double periods, practical training, events of methodical directions, individual work and research activity of the students are highlighted. The ways, based on work experience, how to bring students closer to the conditions of modern primary school, to intensify their pedagogical thinking, which helps to overcome the gap between theoretical knowledge and future professional pedagogical activity are described. Innovative educational technologies, in particular, informational-communicative and interactive technologies are also considered in the article because they help to form the personality of a future teacher, develop his/her creativity, culture, erudition. Considerable attention is paid to the use of multimedia accompaniments to double periods and extra-curricular activities, audio and video materials, computer training programs, students' projects, because projects are a compulsory element of the educational process in primary school. The types and themes of students' projects are also presented. The importance of teaching practice for the qualitative training of future specialists in accordance with modern requirements, as well as various forms of students' scientific-

research works which help to form scientific outlook, the abilities and skills of scientific research and to develop the initiative, creative, scientific thinking and professional communication are shown. The effective forms of scientific-methodical work based on work experience and directed on the formation of professional competence, pedagogical skills of future teachers of primary education are presented. It is proved that the introduction of the competent approach in education requires refusing from the informational orientation in teaching process and transferring the emphasis from the mastering of normatively defined knowledge and skills on the formation and development of students' ability to act practically and independently, to apply individual experiences and achievements in non-standard, creative, life situations.

Key words: professional competence, competent approach.

Постановка проблеми. Освіта є соціальним інститутом, через який проходить кожна людина, набуваючи при цьому рис особистості, фахівця та громадянина. Водночас педагог бере участь у творенні інтелектуального, духовного потенціалу нації. Реалізація завдань чинних нормативних документів, зокрема Закону України «Про освіту», Концепції «Нова українська школа» тощо, за словами Міністра науки і освіти Лілії Гриневич здатна «запустити багато процесів одночасно: зупинити падіння якості освіти, орієнтувати її зміст на компетентності, «перенавчити» вчителів, змінити структуру школи, забезпечити ці перетворення ресурсами».

У цьому контексті проблема підготовки вчителя, його професійного становлення та набуття професійної компетентності є надзвичайно актуальною.

Формулювання мети статті. Мета статті – розкрити один із шляхів розв'язання окресленої проблеми через запровадження компетентнісного підходу в освітній процес закладів вищої освіти, які готують фахівців початкової освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ґрунтуючись на результатах наукових досліджень (В. Лозова, О. Пометун, Г. Пономарьова, А. Харківська та

ін.), аналізові психолого-педагогічної літератури визначено сутність, особливості компетентнісного підходу у підготовці майбутніх учителів.

У працях О. Пометун знаходимо як загальні питання компетентнісного підходу щодо формування ієрархії компетентностей (ключових, галузевих, предметних), так і детальну розробку цих питань для галузі освіти. Поняття «ключові компетентності» виступає як «вузлове» поняття, оскільки компетентність має інтегрований характер, а саме: об'єднує професійні знання, інтелектуальні навички, уміння й способи діяльності.

Професор І. Зимня вважає, що компетентність завжди є виявом компетенції, як певного внутрішнього, потенційного, прихованого психологічного новоутворення (знання, уявлення, програми чи алгоритму дій, системи цінностей і відношень), що виявляються в компетентностях людини як актуальних, діяльних проявах [2].

Нові освітні стандарти України ґрунтуються на «Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя» (18.12.2006), ураховуючи національну специфіку. Саме десять ключових компетентностей виділено у концепції «Нова українська школа» [3]. Усі вони однаково важливі й взаємопов'язані. Здобувачі освіти набуватимуть їх послідовно, поступово під час вивчення різних предметів на всіх етапах освіти.

Провідні дослідники вітчизняної професійної початкової освіти (Н. Бібік, Т. Байбара, М. Вашуленко, П. Гусак, Л. Коваль, Н. Кічук, О. Савченко, Л. Хомич, Л. Хоружа та ін.) визначають такі сутнісні характеристики професійної компетентності вчителя з початкової освіти, як поглиблене знання предмета, постійне оновлення знань для успішного вирішення професійних завдань, наявність змістового, процесуального й особистісного компонентів.

Компетентність з огляду на освітні завдання – кінцева мета з підготовки фахівців, освітній ефект, який досягається комплексом засобів навчання та ви-

ховання. Вона відображена у освітньо-кваліфікаційній характеристиці випускників закладів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. У Балаклійській філії Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради теоретичні засади реалізації компетентнісного підходу в ході підготовки вчителів початкової освіти апробовуються в освітньому процесі: під час аудиторних занять, практичного навчання, проведення позааудиторних заходів, при виконанні самостійної роботи, науково – дослідної діяльності студентів.

Педагоги усіма доступними способами наближують студентів до умов початкової школи: активізують їхнє педагогічне мислення, знайомлять із сучасними вимогами до теоретико-методичної підготовки вчителя, спонукають до подальшої самоосвітньої діяльності. У цьому контексті доцільними є такі форми, методи та прийоми: ділові та рольові ігри, інсценування педагогічних ситуацій, виконання навчально-дослідницьких завдань, конструювання різних типів уроків, анотування та реклама методичних посібників, аналіз та обговорення статей з фахових журналів, складання монологу передового вчителя з опорою на статтю або монографію, перегляд і обговорення відеофільмів, відеофрагментів тощо. Задля подолання розриву між теоретичним знаннями та майбутньою професійно-педагогічною діяльністю, на семінарських заняттях педагоги широко використовують тренінгові вправи, запропоновані Г. Пономарьовою [4]. Вони спрямовані на розвиток у студентів умінь аналізувати непередбачені педагогічні ситуації, обирати стратегію і тактику взаємодії з класною спільнотою і окремим учнем, прогнозувати можливі результати цієї взаємодії, встановлювати причиново-наслідкові зв'язки, залежність між конкретними фактами, діями та психічними станами учнів; стимулювати їх самопізнання, самонавчання та саморозвиток; доводити та спростовувати, робити правильні висновки, приймати обґрунтовані, раціональні в тій чи іншій ситуації рішення.

Формуванню особистості майбутнього педагога, розвитку його творчості, культури, ерудиції сприяє й використання інноваційних освітніх технологій,

зокрема інформаційно-комунікаційних, інтерактивних. Педагогічні працівники відзначають посилення інтересу здобувачів освіти до навчальних відеофільмів, відеофрагментів уроків у початковій школі, фахових вебінарів. Нині здобувачі освіти та педагогічні працівники філії є активними слухачами онлайн-курсів для вчителів початкової школи на платформі EdEra.

У професійній діяльності викладачі використовують створені власноруч мультимедійні супроводи до навчальних занять і позааудиторних заходів, що включають презентації Power Point, відео та аудіо матеріали, комп'ютерні навчальні програми. Внаслідок цього студенти готують мультимедійний супровід до виступів на семінарах, презентацій проектних робіт та звітування про результати роботи в групах (наприклад, під час роботи за методом «кейс»), до пробних уроків в початковій школі, участі у позааудиторних заходах тощо.

Підвищенню пізнавальної діяльності студентів, розвитку навичок самостійної, індивідуальної роботи сприяють: творче проектування (наприклад, скласти та оформити меню англійською мовою, туристичний проспект-екскурсію містом, рекламний проспект будь-якого об'єкту); творчі письмові роботи (наприклад, написати твір-есе педагогічної тематики, анотацію статті; скласти казку для молодших школярів; перекласти вірш; розробити фрагмент уроку тощо й надіслати викладачеві на електронну адресу).

Нині проекти (творчі, ігрові, пізнавальні, дослідницькі, екологічні, культурологічні, інформаційні, соціальні, профільні, інтегровані) є обов'язковим елементом освітнього процесу в початковій школі. Педагоги філії залучають студентів до їх створення. Прикладом слугує проектна діяльність студентів з навчальної дисципліни «Вступ до спеціальності» з тем: «Школа майбутнього», «Від струмочка – до ріки знань», «Початкова освіта у країнах світу». Кожен студент отримує індивідуальне завдання, яке є частиною спільного проекту, наприклад, дослідити становлення та розвиток початкової освіти у певній країні. На завершальному етапі студенти презентують проект.

Вагоме значення для розвитку в студентів методичних умінь має створена у філії цілісна система педагогічної практики, що передбачає єдність її етапів, наступність змісту [1]. Практичне навчання забезпечує формування у майбутніх фахівців методичної рефлексії, що дозволяє оцінити засоби і методи особистої діяльності, процеси вироблення й прийняття практичних рішень. Невід'ємною складовою різних видів практики є виконання індивідуальних завдань, які мають творчий і дослідницький характер. Результати їх виконання студенти-практиканти презентують у вигляді виставок педагогічних надбань, діляться напрацюваннями під час підсумкових конференцій.

Залучення студентів до різних форм науково-дослідної роботи сприяє як формуванню наукового світогляду, набуттю умінь і навичок наукового пошуку, так і розвитку ініціативи, креативного, наукового мислення, професійного спілкування. Це відбувається завдяки проведенню аудиторних занять у нетрадиційній формі (заняття-пошук, заняття-дослідження, заняття-відкриття, заняття без викладача, заняття-екскурсія тощо); виконанню практичних і самостійних завдань, що містять елементи проблемного пошуку; розробкам методичних матеріалів (глосаріїв, методичних скарбниць тощо). Дослідницькі знахідки студенти висвітлюють на веб-сторінці Балаклійської філії, наукових конференціях, педагогічних читаннях, публікаціях у збірниках конференцій.

Ефективними визнано різні форми науково-методичної роботи (круглі столи, майстер-класи, педагогічні читання, семінари-практикуми, педагогічні мости тощо), спрямовані на формування професійної компетентності майбутніх вчителів з початкової освіти. Серед них можна виділити такі: семінар-практикум «Методичні аспекти Нової української школи», майстер-клас «Сучасний ефективний урок – спільна творчість учителя та учнів», ділова гра «Буктрейлер як засіб формування мотивації читання й розширення сфери пізнавальних інтересів молодших школярів», педагогічні читання «Сторінками творів видатного українського педагога В. Сухомлинського», педагогічний міст

«Ідеї Макаренка на службі сучасникам», презентація проекту «Мій рідний край – це моя Україна», інформаційна мозаїка «A Window on Canada» тощо.

Випускники філії, які набули дослідницьких умінь, у повній мірі задовольняють очікування закладів освіти. Вони спроможні не тільки здійснювати свою професійну діяльність, а й досліджувати, удосконалювати сам процес, приносити елементи новизни до нього. Такий вчитель здатен самостійно й ефективно реалізовувати цілі освітнього процесу.

Висновки. Таким чином, запровадження компетентнісного підходу в освіті вимагає відходу від інформаційної спрямованості навчання і перенесення акценту із засвоєння нормативно визначених знань, умінь і навичок на формування і розвиток у суб'єктів освітнього процесу здатності самостійно практично діяти, застосовувати індивідуальний досвід та досягнення у нестандартних, творчих, життєвих ситуаціях. Це дозволить майбутнім вчителям з початкової освіти спроектувати шлях, яким можна прийти до успіху в професійній діяльності.

Список використаних джерел.

1. Денисова Н.В. Педагогічна практика в системі ступеневої підготовки вчителя початкової освіти // Наукові записки кафедри педагогіки . Збірник наукових праць українською, російською, англійською мовами. Випуск XXXVI, частина I. – Харків, 2012 – С.59 – 65.
2. Кізіцька Т. І. Професійна підготовка майбутнього вчителя з початкової освіти в контексті компетентнісного підходу : матеріали узагальненого педагогічного досвіду / Т. І. Кізіцька. – Балаклія, 2017. –130 с.
3. Концепція нової української школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/Новини%202016/12/05/konczepczyia.pdf>. – Назва з екрана.
4. Пономарьова Г. Ф. Виховання майбутнього педагога: теорія і практика : монографія / Г. Ф. Пономарьової. – Харків : Вид-во «Ранок», 2014.